

LIBER VI.

DE SCELERIBUS ET TORMENTIS.

I. TITVLVS.

DE ACCVSATORIBVS CRIMINOSORVM.

I. Vt domino, vel senioribus loci petatur servus in crimine accusatus. — II. Pro quibus rebus, et qualiter ingenuorum personæ subdendæ sunt quæstioni. — III. Pro quibus rebus, et qualiter servi, vel ancillæ torquendi sunt in capite dominorum. — IV. Pro quantis rebus, et qualiter servus, aut libertus tormenta portabunt. — V. Qualiter ad Regem accusatio deferatur. — VI. De servanda Principibus potestate parcendi. — VII. Quod ille solus culpabilis erit, qui culpanda commiserit.

I. — Antiqua.

Vt domino, vel senioribus loci petatur servus in crimine accusatus.

Si servus in aliquo crimine accusetur, iudex prius dominum, villicum vel actorem eius loci, cuius servus fuerit accusatus, admoneat ut eum in iudicio præsentet. Quod si reum præsentare noluerit, ipse dominus, vel actor, aut villicus, donec servum præsentet, a comite civitatis vel iudice distringatur. Certe si dominus, vel quibus commissa res est, difficulter ad locum adproximant a iudice tenendus et discutiendus est servus.

II. — Flavius gloriosus Cintasvintus Rex.

Pro quibus rebus, et qualiter ingenuorum personæ subdendæ sunt quæstioni.

Si in criminalibus causis discretionis modus amittitur, criminorum malitia nequaquam frænatur. Ideoque si in causa regie potestatis vel gentis aut patriæ, seu homicidii, vel adulteriæ aequalem sibi nobilitate vel dignitate palatini officii, quicumque ad eandem crediderit; habeat prius fiduciam comprobandi quod obiicit, et sic alienum sanguinem tentet impetere. Quod si probare non potuerit, coram iudice vel Principe, vel his quos sua Princeps auctoritate præceperit, trium testium subscriptione roborata inscriptio fiat, et sic quæstionis examen incipiat. Ita ut, qui subditur quæstioni, si innoxius tormenta pertulerit, accusator ei confestim serviturus tradatur: ut salva tantum anima, quod in eo exercere voluerit, vel de statu eius iudicare elegerit, in arbitrio suo consistat. Quod si componi sibi ab accusatore voluerit, tantum ei pars accusatoris componat, quantum ipse, qui quæstioni subiicit, inlata sibi taxaverit suorum tormentorum supplicia. Iudex tamen hanc cautelam servare debebit, ut accusator omnem rei ordinem scriptis exponat, et iudici occulte præsentans, sic quæstionis examinatio fiat: et si eius professio, qui quæstioni subdendus est, compar fuerit cum verbis accusatoris, criminis reus incunctanter habendus est. Certe si aliud dicit accusatoris habuerit, aliud eius confessio qui subditur quæstioni, quia dubitari non potest, quod per tormenta sibi crimen imponat, oportebit accusatorem superioris legis huius sententiæ subiicere. Quod si accusator priusquam occulte iudici notitiam tradat, aut per se, aut per quemlibet de re, quam accusat, per ordinem instruxerit quem accusat, non liceat iudici accusatum subdere quæstioni: quum per accusatoris iam iudicium detectum constet, ac publicatum esse negotium. Similis quoque et de cæteris personis ingenuis ordo servandus est. Nam si capitalia quæ supra taxata sunt, accusata non fuerint, sed furtum factum dicitur, vel aliud quodcumque illicitum, nobiles ob hoc, potentioresque personæ, ut sunt primates palatii nostri, eorumque filii, nulla permittimus ratione quæstionibus agitari. Sed si in

causa pro qua compellitur, probatio defuerit; suam, qui pulsatur, debeat iuramento conscientiam expiare. Inferiores vero humilioresque, ingenuæ tamen personæ, si pro furto, homicidio, vel quibuslibet aliis criminibus fuerint accusandi, nec ipsi inscriptione præmissa subdendi sunt quæstioni, nisi maior fuerit causa, quam quod quingentorum solidorum summam valere constiterit. Si autem actio minoris est quantitatis, quam quingenti sunt solidi, per probationem convictus qui accusatur, secundum leges alias componere compellatur: aut si convinci non potuerit, sacramento se expians compositionem accipiat quæ de mala petitione legibus continetur. Speciali tamen constitutione decernimus, ut persona inferior nobiliorem se, vel potentioris inscriptione non præsumat. Sed si petendum in causa putaverit, et probatio fortasse convincendi rei defuerit, nobilior ille vel potentior conscientiam suam sacramentis purgare non differat, quod nec admiserit, nec habeat penes se vel retineat rem, pro qua fuerit petitus; et reddito iuramento, ille qui male petit, sicut alia lex continet, ei componere non moretur. Verum tamen seu nobilis, sive inferior, seu ingenua persona, si quæstioni subdita fuerit, ita coram iudice, vel aliis honestis viris a iudice convocatis, accusator pœnas inferat, ne vitam extinguat, aut quamcumque ipse, qui quæstioni subiicitur, membrorum debilitationem incurrat. Et quia per triduum quæstio agitari debet, si imminente casu, qui tormentis subditur, mortuus fuerit, et ex malitia iudicis vel aliquo dolo, seu ab adversario accusati corruptus beneficio, talia tormenta fieri non prohibuit, unde mors occurreret, ipse iudex iniquitatis proximis parentibus simili vindicta puniendus tradatur. Si certe suo sacramento se innocentem reddiderit, et testes qui fuerint præsentati iuraverint, quod nulla sua malitia, vel dolo, aut corruptione beneficii mors ipsa provenerit, nisi solo tormentorum eventu: pro eo quod indiscretus iudex superflua non prohibuit, quingentos solidos hæredibus mortui compellatur exsolvere. Quod si non habuerit unde componat, ipse serviturus tradatur proximis hæredibus mortui. Accusator autem in potestate proximorum parentum mortui traditus, eadem mortis pœna mulctetur, qua ille mulctatus est, qui per eius accusationem morte damnatus interiit.

III. — Antiqua.

Pro quibus rebus, et qualiter servi, vel ancillæ torquendi sunt in capite dominorum suorum.

Servus, seu ancilla in capite domini vel dominæ non propter aliud torqueantur, nisi tantum in crimine adulterii, aut si contra regnum, gentem, vel patriam aliquid dictum, vel dispositum fuerit, seu falsam monetam quisque confinxerit, aut etiam si causam homicidii, vel maleficii quærendam esse constiterit. Ita ut servi, vel ancillæ pro talibus criminibus torti, si conscii, et occultatores sceleris dominorum reperiuntur, pariter cum dominis puniantur, secundum quod voluntas Principis extiterit. Certe si sua sponte iudices veritatis extiterint, sufficiat eis quod pro veritatis indagine quæstioni subditi tormenta pertulerint, a mortis tamen periculo habeantur immunes. Servus autem, vel ancilla in tormentis positi, et de se interrogati, si etiam de dominis sint confessi, et fuerit culpa mortalis, ac declaratis signis potuerit adprobari, eadem damnationis censura mulctentur qua eorum domini fuerint condemnati.

IV. — Flavius Cintasvintus Rex.

Pro quantis rebus, et qualiter servus, aut libertus tormenta portabunt.

Si servus in aliquo crimine accusatur, antea non torqueatur, quam ille qui accusat hac se conditione constringat, ut si innocens tormenta pertulerit, pro eo quod innocentem tormenta tradidit, alium eiusdem meriti servum domino reformare cogatur. Si vero innocens in tormentis mortuus, vel debilitatus fuerit, duos æqualis meriti servos cum eodem domino reddere non moretur: et ille, qui debilitatus est, ingenuus in patrocinio domini sui permaneat: nam et iudex qui temperamentum in tormentis non tenuit, et ita discretionem legis excessit, ut is, qui quæstionatus est, mortem violentam incurreret, eiusdem meriti servum domino mox reformet. Verum ut de servorum meritis omnis ambiguitas cesset contentio, non pro artifice qualitate excusatio videatur haberi, sed pro servis quæstionandis, contropatio adhibeatur ætatis et utilitatis; aut si artifex fuerit qui debilitatus est, et huius artificii servum non habuerit, qui insontem debilitavit, alterius artificii servum iuxta prædictum ordinem domino cogatur exsolvere: ita ut si artificem non habuerit, et alium servum ille, cuius servus quæstioni addicitur, pro eo accipere noluerit, tantum pretium eiusdem servi artificis, qui quæstioni subditur, eius domino persolvatur, quantum ipse artifex a iudice vel bonis hominibus rationabiliter valere fuerit æstimatus. Id tamen servandum est, ut nec ingenuum quisque, nec servum subdere prius quæstioni præsumat, nisi coram iudice vel eius saione, domino etiam servi vel actore præsentate districte iuraverit, quod nullo dolo, vel fraude aut malitia innocentem faciat quæstioni subdere. Et si subditus quæstioni mortuus fuerit, atque ille, qui subdidit, unde componat non habuerit, ipse subdendus est servituti, qui innocentem fecit occidi. Si autem dolo servum alienum quispiam subdendum quæstioni intenderit, et dominus servi qui accusatur per probationem eum potuerit de obiecto crimine reddere innocentem; accusator eius alium pariter meriti servum accusati domino cogatur exolvere, et dispendium quod dominus eius in adprobationem innocentis servi pertulerit, prout rationabiliter iudex reddi perpenderit, ab iniusto accusatore exactum domino servi restituitur. De rebus vero minimis culpa servi reperta, dominus, si voluerit, componendi licentiam habeat: ita ut omnis fur iuxta qualitatem culpæ flagella suscipiat. Pro maiori vero noxa, si compositionem dominus noluerit solvere, servum pro crimine non moretur tradere. Ingenuus sane, si quemlibet libertum idoneum, pro capitali crimine sive pro aliis scelerum causis, quæstioni pulsaverit addicendum; non aliter eum impetere poterit adscribendum, nisi ducentorum quinquaginta solidorum quantitatem causa ipsa valuerit, pro qua eum accusator conatus fuerit subdere quæstioni. Nam si inferior fuerit atque rusticanus, quem liberum esse constet, tunc in eum permittitur quæstio agitari, si ipsam causam, unde accusatur, centum solidos valere constiterit. Quod si indiscrete, qui quæstioni subditur, in quacumque parte membrorum debilitationem incurrerit, tunc iudex qui temperamentum in tormentis non tenuit, CC. solidos illi qui tormenta sustulit persolvat. Ille vero, qui eum iniuste quæstionandum adpetit, CCC. solidos ei dare cogendus est. Certe si in tormentis positus mortem incurrerit, prædictam summam solidorum, tam iudex quam petitor propinquis parentibus mortui persolvent. Similiter et de inferioribus illis libertis, si debilitatione vel morte quis per intemperantiam fuerit condemnatus, mediæ satisfactionis, quæ supra de libertis idoneis constituta est, ei qui indebite quæstionatus est, si tamen vixerit; aut suis hæredibus, si ipse inde mortuus fuerit, exsolvendus est.

V. — Flavius gloriosus Cintasvintus Rex.

Qualiter ad Regem accusatio deferatur.

Si quis Principi contra quemlibet falsa suggesserit, ita ut dicat eum adversus Regem, gentem vel patriam aliquid nequiter meditatam fuisse, aut agere vel egisse, seu in auctoritatibus vel præceptis regie potestatis, aut eorum qui iudicaria ordinatione funguntur, fraudulenter quippiam immutasse, atque etiam scripturam falsam fecisse, vel recitasse, falsamque monetam fecisse: sed et si beneficium vel maleficium, aut adulterium uxoris alienæ fortasse prodiderit: horum vel similibus criminum accusator, quæ ad capitis periculum vel rerum amissionem pertinere videantur, si vera reperiantur quæ dixerit, nullam omnino calumniam sustinebit. Si certe quod opponit falsum esse constiterit, et per solam invidiam id fecisse patuerit, ut iacturam capitis, aut detrimentum corporis, vel rerum damna pateretur, quem accusare connatus est, in potestatem traditus accusati, ille hanc pœnam in se suisque rebus suscipiat, qui hoc alium innocentem pati voluerat. Ita ut ille qui aliquid scire se dicit, quod ad cognitionem Principis possit deduci, et in eo loco fuerit, ubi tunc regiam potestatem esse contigerit, aut per se statim omne quod novit, aut per fidelem Regis eius auditibus denuntiandum procurat. Quod si procul a Rege eum esse provenerit, et per aliquem Principi mandandum esse crediderit, quod ad accusationem alterius dinoscitur pertinere, coram illo, cui hoc suggerendum committit, talem epistolam faciat, per quam evidenter quid mandet exponat. Quam etiam epistolam tres testes, quos sibi novit esse fideles, evidentibus signis aut subscriptionibus simul cum ipso firment, ut postea quod mandaverit, negare non possit.

VI. — Flavius Cintasvintus Rex.

De servanda Principibus potestate parcendi.

Quotiescumque nobis pro his, qui in causis nostris aliquo crimine implicati sunt, supplicatur, et suggerendi tribuimus aditum, et pia miseratione delinquentibus culpa omittere nostræ potestati servamus. Pro causa autem gentis et patriæ huiusmodi licentiam denegamus. Quod si divina miseratione tam sceleratis personis cor Principis misereri compulerit, cum adsensu sacerdotum maiorumque palatii licentiam miserandi libenter habebit.

VII. — Quod ille solus culpabilis erit, qui culpanda commiserit.

Omnia crimina suos sequantur auctores, nec pater pro filio, nec filius pro patre, nec uxor pro marito, nec maritus pro uxore, nec frater pro fratre, nec vicinus pro vicino, nec propinquus pro propinquo, ullam calumniam pertimescant: sed ille solus iudicetur culpabilis, qui culpanda commisit, et crimen cum illo qui fecerit, moriatur. Nec successores, aut hæredes pro factis parentum ullum periculum pertimescant.

II. TITVLVS.

DE MALEFICIS ET CONSULENTIBVS EOS, ATQVE VENEFICIS.

I. Si ingenuus de salute, vel morte hominis vaticinatores consulat. — II. De veneficis. — III. De maleficis et consulentibus eos. — IV. De his, qui in hominibus, aut in animalibus, vel quibuscumque rebus quallacumque ligamenta, aut quodcumque contrarium fecisse reperiuntur.

I. — Flavius Cintasvintus Rex.

Si ingenuus de salute, vel morte hominis vaticinatores consulat.

Qui de salute vel morte principis, vel cuiuscumque hominis ariolos, aruspices, vel vaticinatores consulit, una cum his qui responderint consulentibus, ingenui siquidem flagellis cæsi, cum rebus omnibus fisco servituri adsociantur, aut a Rege, cui iusserit, donati perpetuo servitio addicantur. Quod si et filii eorum tali fue-

rint parentibus crimine socii, simili damnatione plectantur. Si vero ab scelere parentum habeantur extranei, et dignitatem et rerum omnium possessionem quam parentes amiserint, plenissime obtinebunt. Servi vero diverso genere tormentorum afflicti, in transmarinis partibus transferendi vendantur; ut severitas vindictæ non habeat excusatos, quos propriae voluntatis excessus nefariæ prævaricationis facit obnoxios.

II. — Flavius Cintasvintus Rex.

De veneficis.

Diversorum criminum noxii, diverso sunt pœnarum genere feriendi: ac primum ingenuos, sive servos veneficos, id est, qui venena conficiunt, ista protinus vindicta sequatur: ut si venenatam potionem alicui dederint, et qui biberit, mortuus fuerit exinde, illi etiam continuo supplicis subditi morte sunt turpissima puniendi. Si certe poculo veneni potatus evaserit, in eius potestatem tradendus est ille qui dedit, ut de eo facere quod voluerit, sui sit incunctanter arbitrii.

III. — Flavius Cindasvintus Rex.

De maleficis et consulentibus eos.

Malefici vel immissores tempestatum, qui quibusdam incantationibus grandines in vineis, messibusque immittere perhibentur, vel ii qui per invocationem dæmonum mentes hominum turbant, seu qui nocturna sacrificia dæmonibus celebrant, eosque per invocationes nefarias nequiter invocant: ubicumque a iudice, vel actore, sive procuratore loci reperti fuerint, vel detecti, ducentenis flagellis publice verberentur, et decalvati deformiter decem convicinas possessiones circumire cogantur inviti, ut eorum alii corrigantur exemplis. Quos tamen iudex, ne ulterius evagantes talia facere permittantur, aut in retrorsum faciat esse, ut ubi accepta veste atque substantia ita vivant, ne viventibus nocendi aditum habeant; aut regie præsentiae dirigat, ut quod de illis sibi placitum fuerit, evidenter statuatur. Hi autem, qui talis consuluisse reperiuntur, in populi conventu ducentenis ictus accipiant flagellorum: ut impuniti non maneant, quos culpæ similis reatus accusat.

IV. — Flavius Cintasvintus Rex.

De his, qui in hominibus, aut in animalibus, vel quibuscumque rebus qualiacumque ligamenta, aut quodcumque contrarium fecisse reperiuntur.

Præsentis legis superiori sententia damnari iubemus, seu ingenuus sit sive servus, utriusque sexus, qui in hominibus vel brutis animalibus, omnique genere quod mobile esse potest, seu in agris, vel vineis, diversisque arboribus maleficium, aut diversa ligamenta, aut etiam scripta in contrarietatem alterius excogitaverint facere, aut expleverint, per quod alium lædere, aut mortificare, vel obmutescere velint, ut damnum tam in corporibus, quam etiam in universis rebus, id patiantur, quos eis fecisse reperiuntur.

III. TITVLVS.

DE EXCVTIENTIBVS HOMINVM PARTVS.

I. De his qui potionem ad abortum dederint. — II. Si ingenuus ingenuam abortare fecerit. — III. Si ingenua mulier ingenuam abortare compulerit. — IV. Si ingenuus ancillæ partum effuderit. — V. Si servus ingenuæ partum excusserit. — VI. Si servus ancillæ partitudinem læserit. — VII. De his qui filios suos aut natos, aut in utero necant.

I. — Antiqua.

De his qui potionem ad abortum dederint.

Si quis mulieri prægnanti potionem ad abortum, aut pro necando infante dederit, occidatur: et mulier, quæ potionem ad abortum facere quæsit, si ancilla est du-

centa flagella suscipiat: si ingenua est careat dignitate personæ, et cui iusserimus servitura tradatur.

II. — Antiqua.

Si ingenuus ingenuam abortare fecerit.

Si quis mulierem gravidam percusserit quocumque ictu, aut per aliquam occasionem mulierem ingenuam abortare fecerit, et exinde mortua fuerit, pro homicidio puniatur. Si autem tantummodo partus excutiatur, et mulier in nullo debilitata fuerit, et ingenuus ingenuæ hoc intulisse cognoscitur, si formatum infantem extinxerit, CC. solidos reddat: si vero informem, C. solidos pro facto restituat.

III. — Antiqua.

Si ingenua mulier ingenuam abortare compulerit.

Si ingenua mulier per aliquam violentiam aut occasionem ingenuæ partum excusserit, aut eam ex hoc debilitasse cognoscitur; sicut de ingenuis, superioris damni pœna mulctetur.

IV. — Antiqua.

Si ingenuus ancillæ partum effuderit.

Si ingenuus ancillam abortum fecerit pati, XX. solidos domino ancillæ cogatur inferre.

V. — Antiqua.

Si servus ingenuæ partum excusserit.

Si servus ingenuæ partum excusserit, ducentenis flagellis publice verberetur, et tradatur ingenuæ servitutus.

VI. — Antiqua.

Si servus ancillæ partitudinem læserit.

Si ancillam servus abortare fecerit, X. solidos dominus servi ancillæ domino dare cogatur, et ipse servus CC. in super flagella suscipiat.

VII. — Flavius Cintasvintus Rex.

De his qui filios suos aut natos, aut in utero necant.

Nihil est eorum pravitate deterius, qui pietatis immemores, filiorum suorum necatores existunt: quorum quia vitium per provincias regni nostri sic inolevisse narratur, ut tam viri quam femine sceleris huius auctores esse reperiuntur: ideo hanc licentiam prohibentes decernimus; ut seu libera seu ancilla natum filium filiamve necaverit, sive adhuc in utero habens, aut potionem ad abortum acceperit, aut alio quocumque modo extinguere partum suum præsumperit; mox provincie iudex, aut territorii, ut tale factum repperit, non solum operatricem criminis huius publica morte condemnet, aut si vitæ reservare voluerit, omnem visionem oculorum eius non moretur extinguere: sed etiam si maritum eius talia iussisse vel permississe patuerit, eundem etiam vindictæ simili subdere non recuset.

IV. TITVLVS.

DE CONTVMELIO, VVLNERE, ET DEBILITATIONE HOMINVM.

I. De cædibus ingenui atque servi. — II. De præsumptoribus, et operibus præsumptorum. — III. De reddendo talione, et compositionis summa pro non reddendo talione. — IV. Si itinerantem quis retinuerit iniuriose atque nolentem. — V. Vt qui alteri ea intulerit, quæ legibus non continentur, illa recipiat quæ fecisse convincitur. — VI. Ne sic reus qui percutere volentem ante percussit. — VII. Si servus ingenuo fecerit contumeliam. — VIII. Si ingenuus ingenuum percussit. — IX. Si ab ingenuo servus debilitetur alterius. — X. Si servus ingenuum percussit. — XI. Si servus servum debilitaverit alienum.

I. — De cædibus ingenui atque servi.

Si ingenuus ingenuum quolibet ictu in capite percussit, pro livore det solidos V.: pro cute rupta solidos X.: pro plaga usque ad ossum, solidos XX.: pro

osso fracto solidos C. Quod si ingenuus hoc in servo alieno commiserit, medietatem superioris compositionis exsolvat. Si vero servus in servo hoc fecerit, tertiam partem eiusdem compositionis adimpleat, et L. flagella suscipiat. Si autem servus ingenuum vulneraverit, eam continuo summam compositionis exsolvat, quæ de ingenuis in servis inlata est, et LXX. flagella suscipiat. Si vero dominus noluerit pro servo componere, servus tradatur pro crimine.

II. — De præsumptoribus, et operibus præsumptorum.

Si quis evaginato gladio, vel quolibet genere armorum munitus, præsumptivo modo in domum alienam intraverit, cupiens dominum domus occidere; si ipse fuerit occisus, mors eius nullatenus requiratur: sin autem ipse, qui in domum alienam intraverit, hominem occiderit, continuo et ipse moriatur. Quod si non criminalem culpam admiserit, secundum legum ordinem componere non moretur, secundum quod damna in eadem domo fecerit. Nam si ille, qui in domum alienam violenter ingressus fuerit, aliquid exinde rapuerit, undecupli satisfactione, quæ levavit, cogatur exsolvere. Quod si non habuerit unde componat, ipse sine dubio servitutus tradatur: et si aliquid in domo, quam ingressus fuerat, damni non fecerit, nec aliquid subtraxerit; pro eo quod ingressus fuerit, decem solidos dare cogatur, et centum flagellis publice verberentur. Quod si non habuerit unde componat, CC. flagella suscipiat. Si vero aliqui de ingenuis cum eo in eadem domo non ab illo iussi, neque in eius obsequio vel patrocinio constituti, unanimes tamen, vel consentientes præsumptuose ingressi fuerint, unusquisque eorum simili damno et pœna subiaceant. Quod si non habuerint unde componant, unusquisque eorum CL. flagella suscipiat; nam testimonium non amittant. Quod si in patrocinio vel obsequio præsumptoris retenti, ab illo hoc facere iussi fuerint, vel cum eo hoc eos fecisse constiterit; solus patronus ad omnem satisfactionem, et pœnae et damni teneatur obnoxius: nam illi non erunt culpabiles, qui iussa patroni videntur esse complentes. Si autem servus hoc, domino nesciente, commiserit, CC. flagella suscipiat, et quæcumque abstulerit reddat. Si vero conscio domino servus hoc fecerit, ipse dominus pro eo componat, sicut de ingenuis est superius comprehensum.

III. — Flavius Cindasvintus Rex.

De reddendo talione, et compositionis summa pro non reddendo talione.

Quorundam sæva temeritas sæverioribus pœnis est legaliter ulciscenda: ut dum metuit quisque pati quod fecerit, saltim ab illicitis invitatus abstineat. Quicumque igitur ingenuus ingenuum pertinaciter ausus decalvare aliquid, aut turpibus masculis in facie vel cætero corpore, flagello, fuste, seu quocumque ictu feriendo, aut trahendo malitiose fœdare vel maculare, sive quamcumque partem membrorum trucidare præsumperit, aut etiam ligaverit, vel in custodia, aut in quocumque vinculo detinuerit, seu ligari ab alio, aut custodiae vel vinculo mancipari præceperit, iuxta quod alii intulerit, vel inferendum præceperit, correptus a iudice in se recipiat talionem. Ita ut is qui male pertulerit, aut corporis contumeliam sustinuerit, si componi sibi a præsumptore voluerit; tantum compositionis accipiat, quantum ipse taxaverit, qui læsionem noscitur pertulisse. Pro alapa vero, pugno vel calce, aut percussione in capite prohibemus reddere talionem, ne dum talio repetitur, aut læsio maior aut periculum ingeratur. Sed si quis hæc sine membrorum aliqua læsione præsumptuosus intulerit, pro alapa X. flagella suscipiat, pro pugno vel calce XX. flagella suscipiat: pro percussione vero in capite, si sine sanguine fuerit, ab eo quem percussit XXX. flagella suscipiat. Certe qui læsit, vel lædendum dicitur instituisse, si non ex priori disposito, sed subito exorta lite

et cæde commissa, aliquo casu se nolente id convincerit perpetratum fuisse, pro evulso oculo det solidos C. Quod si contigerit, ut de eodem oculo ex parte videat, qui percussus est libram auri a percussore in compositionem accipiat. Qui in naribus ita percussus fuerit, ut nasum ex integro perdat, C. solidos percussor exsolvat. Si vero nasus ita conlatus fuerit, ut pars turpata narium pateat, iuxta quod deturpationem iudex inspexerit, dammare non moretur percussorem: quod etiam similiter, et de labiis vel auribus præcipimus custodiri. Cui ponderositas facta fuerit, C. solidi dentur in compositionem. Qui manum ex toto absciderit, vel etiam quolibet ictu ita percusserit, ut ad nullum opus ipse proficiat, C. solidos percussor componat. Pro pollice autem L. prosequenti digito XL., pro tertio XXX., pro quarto XX., pro quinto X. solidos compositionis exsolvat. Quæ scilicet summa et de pedibus erit implenda. Pro singulis autem excussis dentibus duodeni solidi componantur. Qui casus alteri fregerit, et ex hoc, qui percussus est, debilis apparuerit; libram auri percussor componere procurabit: et ista quidem inter ingenuos observanda vel adimplenda sunt. Si vero servus hoc ingenuo fecerit, vel etiam ingenuum decalvaverit; in eius potestatem tradendus est, ut sui sit arbitrii de eo facere quod voluerit. Si certe ingenuus servum alterius decalvaverit, aut decalvare iusserit rusticianum, det eius domino solidos X. Si vero idoneum, et C. flagella suscipiat, et supradictam summam X. solidorum servi domino coactus exsolvat. Quod si qualibet corporis parte servum truncaverit, vel truncare iusserit alienum, CC. flagellorum ictibus verberetur, et alium iusdem facultatis et meriti servum cum eodem proprio domino reformare cogatur. Quod si de supra taxatis capitulis quodcumque libertus ingenuo facere præsumperit, pro eo quod æqualem statum non habet, et quod fecerit similiter in se factum recipiat, et C. insuper flagellorum ictus extensus accipiat. Quod si ingenuus in liberto hoc fecerit, tertiam partem compositionis, quæ de ingenuis continetur, exsolvat. Si servus servum decalvare, inscio domino, sive truncare præsumperit, et quod fecerit patiatur, et C. flagellis publice verberetur. Si vero servus, domino nesciente, ingenuum comprehendere vel ligare præsumperit, CC. publice verberetur flagellis. Quod si cum domini voluntate servus hoc fecerit, ipse dominus tantundem et pœnam et damna, quæ de ingenuis in hac lege tenentur, suscipiat. Ingenuus autem, si servum alienum ligaverit innocentem, det domino servi solidos tres. Nam si servus servum ligaverit absque voluntate domini sui, C. flagella suscipiat. Si certe, conscio domino, id servus admiserit, idem servi dominus tres solidos reddere compellendus est. Tamen si ingenuus servum alienum innocentem die aut nocte in custodia detinuerit, vel ab alio fecerit detineri, pro una die tres solidos, et pro nocte similiter tres solidos domino servi componat: et si per plures dies id servus innocens ab ingenio pertulisse convincitur, eandem trium solidorum summam per singulos dies ac noctes idem ingenuus servi domino coactus exsolvat. Ingenuus sane, si servum alienum fuste, aut flagello, vel quolibet ictu indignans percusserit, ut sanguis vel livor apparuerit, per singulas percussiones singulos solidos domino servi persolvat: aut si gravis percussio fortasse patuerit, perquam aut mortem aut debilitationem, qui percussus est, videatur incurrere, quantum pro tali re componere debeat, iudicis æstimatio competenter inspiciat. Si vero servus in servo talia fecerit, idemque iudex instituat, quantum vel a servo vel ab eius domino, iuxta livoris vel plagarum qualitatem, media pars de ingenuis componi debeat. Servus tamen pro præsumptione sua C. flagella extensus accipiat. Omnes autem sententiæ legis huius tam in viris quam in feminis observandæ sunt: ita ut capitula, quæ in hac vel in aliis legibus ad arbitrium iudicis reservantur, eius instantia celeriter terminentur. Quod si iudex amicitia corruptus vel præmio iuxta æstimatio-

nem rei liberare neglexerit, neque continuo ulciscendum instituerit, iudicaria protinus potestate privatus, ab episcopo vel comite districtus, illi, quem admonitus vindicare contempsit, secundum quod idem episcopus vel comes inspexerint, iuxta contemplationem de facultate propria componere compellatur: quatenus ipse suarum rerum compulsus damna sustineat, qui voluntarius recusavit defendere interpellantis iniuriam.

IV.—Antiqua.

Si iterantem quis retinuerit iniuriose atque nolenter.

Si in itinere positum aliquis iniuriose sine sua voluntate retinuerit, et ei in nullo debitor existat, quinque solidos pro sua iniuria consequatur ille qui retentus est: et si non habuerit unde componat, ille qui eum retinuerat, L. flagella suscipiat. Quod si debitor illi fuerit, et debitum reddere noluerit, sine iniuria hunc territorii iudici presentet, et ipse illi, quod iustum est, ordinet. Si vero servus hoc sine domini iussione commiserit, C. ictus extensus accipiat flagellorum. Si autem domino iubente hoc fecerit, ad superiorem compositionem domino tenatur obnoxius.

V.—Flavius Cindasvintus Rex.

Vt qui alteri ea intulerit, quae legibus non continentur, illa recipiat quae fecisse convincitur.

Non minoris est noxae legum statuta nescire, quam sciendo prava committere. Quapropter quicumque hactenus vel post haec illicita perpetrans, aut leges nescire se dixerit, aut in cuiuspiam damno vel periculo illa praesumpserit excogitare vel agere, quae dicat in legibus non contineri, atque ideo se non posse reatu subiacere; huius rei causa convictus praesumptor, ea continuo pericula, ignominiam, tormenta, atque cruciatum vel damna sustineat, quae alii intulit, vel inferenda molitus est: atque insuper centum publice flagellorum verberibus caesus, ad perennem infamiam deformiter decalvetur.

VI.—Flavius Cindasvintus Rex.

Ne sit reus, qui percutere volentem ante percusserit.

Non est putanda resistentis improbitas, ubi violenta conspicitur praesumentis audacia. Quicumque ergo incaute praesumptiosus, fuste vel gladio, seu quocumque ictu percutere aliquem iratus voluerit, vel percusserit, et tunc idem praesumptor ab eo quem percutere voluit, ita fuerit percussus, ut moriatur, talis mors pro homicidio computari non poterit nec calumniari patietur, qui praesumentem percusserit: quia commodius erit irato viventem resistere, quam sese post obitum ulciscendum relinquere. Ille sane, qui prior contra quemlibet iratus eduxerit gladium, quamlibet non percusserit, X. tamen solidos ei, quem percutere voluit, pro praesumptione sola dare cogendus est.

VII.—Flavius Recesvintus Rex.

Si servus ingenuo fecerit contumelium.

Quamvis idoneus servus personae nobili et industri nullatenus indebite contumeliosus, aut praesumptiosus, aut seditiosus existere praesumat: quod si fecerit, XL. flagellorum ictibus addicatur coram iudice. Servus autem valor L. flagellorum ictibus verberetur. Certe si eadem persona, ut sibi fieret contumelium, servum prius excitaverit alienum, suae negligentiae deputet, quod oblitus honestatis et patientiae, quod merebatur, exceptit.

VIII.—Antiqua.

Si ingenuus ingenuum percutiat.

Si quis ingenuus ingenuo vulnus inflixerit, ita ut continuo qui vulneratus fuerat, moriatur, percussor pro homicidio puniatur: et si qui percussus fuerat, statim non extinguatur, percussor deputetur in carcerem, aut certe sub fideiussore habeatur: et si evaserit vulneratus, pro sola praesumptione det ei solidos XX.; aut si non ha-

buerit unde componat, CC. flagella publice extensus accipiat. Extra hoc compositionem vulneris implere cogatur, sicut a iudicibus fuerit aestimatum.

IX.—Antiqua.

Si ab ingenuo servus debilitetur alienum.

Si quis ingenuus servum alienum volens debilitaverit, alterum parisi meriti servum domino eius dare non moretur. Illum vero debilem suo studio et sumptu ad curandum, donec recipiat sanitatem, retineat. Postea vero, si sanari potuerit, pro vulnere compositio detur, ut iustum visum fuerit iudicanti. Ac sic postea domino servus reddatur incolumis, et suum servum recipiat. Insuper autem pro facti temeritate, ut caedem evadat, pro eo quod servum alienum vulnerare praesumpsit, X. solidos domino servi persolvat.

X.—Si servus ingenuum percusserit.

Si servus ingenuo sine domini iussione percussorem intulerit, et ille exinde continuo moriatur, percussor pro homicidio puniatur: et si qui percussus fuerit statim non moriatur, ipse servus continuo tradatur in carcerem; et si evaserit vulneratus, ille qui percusserat CC. flagella suscipiat. Dominus vero, si voluerit, pro servo summam compositionis exolvat, quantum a iudice fuerit aestimatum. Si autem noluerit, servus tradatur pro crimine.

XI.—Si servus servum debilitaverit alienum.

Si servus servo debilitationem intulerit, excepta vulneris compositione, C. flagella suscipiat: et si exinde debilitatus agnoscitur, quantum deterior extiterit ipse servus, iudex poterit aestimare. Et si ipse dominus compositionem accipere noluerit, similem servum aut pretium servi ab illo, cuius servus eum debilitavit, accipiat, et illum debilitatum servum sibi usurpet. Hoc ipsum etiam et de ancillis praecipimus custodiri.

V. TITVLVS.

DE CAEDE ET MORTE HOMINVM.

I. Si quis nesciens occiderit hominem.—II. Si quis hominem, dum eum non videt, occiderit.—III. Si quis impulsus occidat hominem.—IV. Si quis alterum percutere volens, alterum occidat hominem.—V. Si homo exorta caede moriatur.—VI. Si dum levis iniuria infertur, homicidium committatur.—VII. Si iocans aut indiscretus occidat hominem.—VIII. Si quis per incautam disciplinam occidat hominem.—IX. Si ingenuus servum casibus praescriptis occidat.—X. Si servus ingenuum casibus praescriptis occidat.—XI. Si homo voluntarie occidat hominem.—XII. Ne domini extra culpam suos servos occidant, et si ingenuus occidat ingenuum.—XIII. Ne liceat quemcumque servum aut ancillam aliquo membro truncare.—XIV. Vt homicidam cunctis liceat accusare.—XV. Quod et proxima et extraneis homicidam conceditur accusare.—XVI. Si homicida ad ecclesiam confugiat.—XVII. De parricidiis, et eorum rebus.—XVIII. De his qui proximos sanguinis sui occiderint.—XIX. Si a proximo sanguinis casu proximus occidatur.—XX. Si servus servum casibus praescriptis occidat.—XXI. De his qui animas suas perituro necaverint aut occiderint.

I.—Flavius Recesvintus Rex.

Si quis nesciens occiderit hominem.

Quicumque nesciens hominem occiderit, et nullum contra eum odium habuerit, iuxta domini vocem reus mortis non erit. Non enim est iustum, ut illum homicidae damnatum aut poena percutiat, quem voluntas homicidii non cruentat.

II.—Flavius Cindasvintus Rex.

Si quis hominem, dum eum non videt, occiderit.

Si quis hominem, dum eum non videt, stantem, venientem vel praetereuntem ignorando occiderit; si nulla occasio inimicitiae antea cum eo fuerit, et ille nolens homicidium admiserit, atque ante iudicem hoc potuerit adprobare, securus abscedat.

III.—Flavius Recesvintus Rex.

Si quis impulsus occidat hominem.

Si quis aut casu aut re quocumque impulsus, vel praecipitatus in alterum conruerit, hominemque occiderit, pro homicidio nec damnis nec poenis damnabilis erit. Si certe homo impulerit alium, cuius impulsione inlisis perimat alterum, si ille, qui impulit, absque mala voluntate hoc fecerit, auri librae damnum habebit, quare lesionem vitare neglexerit.

IV.—Flavius gloriosus Recesvintus Rex.

Si quis alterum percutere volens alterum occidat hominem.

Quicumque exorta lite, dum eum cum quo contendit percutere quaerit, alterum nolens occiderit; quaerendum est a quo caedes exordium habuerit: et si ab illo, quem percussor voluit percutere, exortam caedem esse constiterit, ille qui concitavit litem, licet evaserit percussorem, quia tamen per ipsum constat homicidium esse commissum, C. auri solidos det. Ille vero qui percussit L. solidos reddat, hominis defuncti nihilominus proximis profuturos. Ideo enim ambo damnum habebunt, quia ille volens aditum mortis dedit, iste nolens mortem iniecit.

V.—Flavius Recesvintus Rex.

Si homo exorta caede moriatur.

Si homo exorta caede ad faciendam pacem quicumque ingentus advenerit, et eum percussione litis mori contigerit, atque ille qui percussit, aut suo sacramento, aut testibus numero et dignitate idoneis adprobare potuerit, quod hoc ut fieret voluntatis eius non fuit; quia percussor nec percutere nec occidere voluerit, libram tantum auri parentibus persolvat occisi. Similiter et qualemcumque vulnus tali casu fieri provenerit, tertiam partem compositionis, qui percussit, exolvat, quia mors eius inulta esse non debet, qui pacis praemium ut conferret advenit.

VI.—Flavius Recesvintus Rex.

Si dum levis iniuria infertur, homicidium committatur.

Si dum quis calce vel pugno, aut quocumque percussione iniuriam conatur inferre, homicidii extiterit occasio, pro homicidio puniatur.

VII.—Si iocans aut indiscretus occidat hominem.

Quicumque incautus aut indiscretus, aut iocari volens, aut in multitudinem cuiuscumque rei ex improvise ictu noxio mittens percussisse atque occidisse quempiam videatur, quum aut sacramento aut testibus convictum fuerit, quia id disposito malitiae, aut nocendi voluntate commissum non fuit, non quidem erit percussor vel homicidio infamis, nec morte damnabilis; quia mortuum voluntarie non occidit. Quare tamen indiscrete percussit, nec vitare casum studuit, libram auri proximis occisi persolvere procurabit, et L. flagellorum ictibus vapulabit.

VIII.—Flavius Recesvintus Rex.

Si quis per incautam disciplinam occidat hominem.

Quemcumque discipulum, vel in patrocinio aut in servitio constitutum, a magistro, patrono vel domino competenti et discreta disciplina percussum fortasse mori de flagello contingat, quum nihil ille qui docet, aut corripit in hunc invidiam aut malitiam habuerit, qui cecidit, homicidio nec infamari poterit, nec adligi. Quia dicente Dei sacra scriptura: qui disciplinam abicit, infelix erit.

IX.—Flavius Recesvintus Rex.

Si ingenuus servum casibus praescriptis occidat.

Si ingenuus servum non voluntate, sed superscriptis casibus diversis occiderit, medietas compositionis, quae

est de ingenuis constituta, erit a percussore domino servi reddenda.

X.—Flavius Recesvintus Rex.

Si servus ingenuum casibus praescriptis occidat.

Si servus ingenuum non voluntate, sed superscriptis casibus diversis occiderit, eam compositionem exolvat, quam de ingenuis casu occidentibus superior sententia taxat. Quod si dominus pro servo componere noluerit, mox servum tradere oportebit.

XI.—Antiqua.

Si homo voluntarie occidat hominem.

Omnis homo, si voluntate non casu occiderit hominem, pro homicidio puniatur.

XII.—Flavius Cindasvintus Rex.

Ne domini extra culpam suos servos occidant, et si ingenuus occidat ingenuum.

Si criminis quisque reus, vel nefandi consilii socius nequaquam debet indemnis relinqui, quanto magis qui ex studio malitiae temeranter homicidium dinoscitur perpetrasset? Ideoque, quia saepe praesumptione crudelium dominorum extra culpam servorum animae perimuntur, extirpari decet hanc omnino licentiam, et huius legis ab omnibus perenniter adimpleri censuram: scilicet ut nullus dominorum, dominarumque servorum suorum vel ancillarum, seu qualiumcumque personarum, extra publicum iudicium quandoquidem occisor existat. Sed sitale servus vel ancilla, seu quicumque crimen admiserit ex quo possit mortis debitam damnationem excipere, confestim dominus eius, vel accusator iudici loci illius ubi hoc exortum fuerit, aut comiti, vel duci publicare non differat; et agitata discussione, dum manifestum crimen patuerit, seu a iudice, seu a proprio domino, mortis quam meretur, sententiam reus excipiat. Ita tamen, ut si reum iudex occidere noluerit, mortis eius sententiam scriptis decernat, et utrum interficere cum dominus eius, an vitam servare voluerit, in eius potestate consistat. Sane si servus vel ancilla casu pestifero resultans dominis suis, seu gladio vel lapide, sive quocumque ictu dominum dominamve percusserit, vel percutere conatus fuerit, et domini se cupientes defendere, statim in eo furore servum aut ancillam occiderint, nullatenus ad satisfactionem tenendi sunt homicidii: si tamen res taliter gesta probabilis fuerit, hoc est, et per testimonium vel iuramentum servorum vel ancillarum, quos interfuisse constiterit, et per sacramentum eius qui talia gesserit. Nam si ex disposito malitiae servum suum vel ancillam, seu per se sive per quemlibet extra publicum examen occidere quicumque praesumpserit, notatus infamio testificare ei ultra non sit licitum, et propter arcendam huius rei temeritatem, redactus in exilium sub poenitentia persistat, quousque advixerit, et facultas eius illis proficiat, quibus lex ad capiendam haereditatem viciniore gradus accessionem indulget. Qui vero alienum servum vel ancillam ex deliberatione suae voluntatis occiderit, vel occidendum praeperit, duos eiusdem meriti servos seu ancillas occisorum dominus de facultate homicidae consequuturus est: homicida tamen secundum superiorem ordinem perennis exilii poenam indubitanter obtineat. Nam si dominus fortasse vel domina, in ancilla, vel servo, tam proprio quam extraneo, vel incitatione iniuriae vel ira commotus, dum disciplinam ingerit, quocumque ictu percussus homicidium perpetraverit, et vel testibus probare potuerit, vel certe sacramento suam conscientiam expiaverit, nolendo tale homicidium commisisse, ad huius legis sententiam teneri non poterit. Verumtamen si servi vel ancillae, instituentibus vel consentientibus dominis, in conservis suis, vel quibuscumque personis dixerint se homicidium perpetrasse, et per exactionem tormentorum eosdem dominos suos talia sibi constituis-

se taxaverint; servi quidem vel ancillæ talia perpetrantes, centenis flagellis publice verberandi sunt, ac turpiter decalvandi. Eorum vero domini, si iuraverint nihil tale ordinasse, ad legis huius sententiam nullatenus teneantur: atque illi qui suos conservos occiderint, in potestate domini sui eorum causa consistat, ut faciendi de eis quod voluerint licentiam habeant. Si vero alienum quis occiderit servum, ei procul dubio traditurus est, cuius servum vel ancillam dinoscitur occidisse. Quæcumque autem persona ingenua propter furti rapacitatem in itinere vel in domo positum quemquam insidians occidisse detegitur, homicida continuo pro homicidio puniatur: et quoniam consilio quisque vel iussu homicidium faciendum insistens, noxior iudicandus est, quam ille qui homicidium opere perpetravit, id specialiter constituendum oportebit, ut excepta causa servorum, de quibus supra taxatum est, si ingenuum vel ingenuam per servum vel ancillam dominus dominave occidendum præceperit, et per arduam apud iudicem publicamque tormentorum discussionem talia de dominis suis fuerint manifeste confessi, si hoc per legitimum testem firmare nequiverint, servis super dominis suis credi non oportebit. Sed ipsi tunc domini, qui talia iussisse dicuntur, coram iudice se suo sacramento innocentes reddere non morentur. Ipsi vero qui homicidium fecisse confessi sunt, aut pro homicidio puniantur, aut occisorum parentibus vel propinquis tradantur, ut quid de eis facere voluerint habeant potestatem. Quod si domini eorum iurare nequiverint, servus proculdubio vel ancilla tam noxia perpetrantes, ducentenis verberati flagellis, turpiter etiam decalvandi sunt. Domini vero, quibus iubentibus tale nefas admissum est, capitali se noverint supplicio perimendos. Nam si ingenui quilibet ex communi consilio homicidium perpetrare deliberaverint, ille qui fortasse percusserit, aut quocumque ictu hominem interfecerit, morte damnandus est. Illi vero qui cum eis concilium habuisse reperiuntur, quamvis non percusserint, propter iniquum tamen consilium ducentorum flagellorum ictibus publice extensi, et decalvationis fœditatem passuri sunt. Atque insuper proximis occisi parentibus quinquagenos solidos componere compellantur, aut si non habuerint unde componant, perenniter servituri tradantur.

XIII. — Flavius Recesvintus Rex.

Ne liceat quemcumque servum aut ancillam aliquo membro truncare.

Superiori lege dominorum indiscretam sævitiam a servorum occisione privamus. Nunc etiam ne imaginis Dei plasmationem adulterent, dum in subditis crudelitates suas exercent, debilitationem corporum prohibendam oportuit. Ideo decernimus, ut quicumque dominus dominave absque iudicis examinatione, et manifesto scelere servo suo vel ancillæ manum, nasum, labium, linguam, aurem etiam vel pedem absciderint, aut oculum evulserint, seu quancumque partem corporis detruncaverint, aut detruncare vel extirpare præceperint, trium annorum exsilio sub pœnitentia relegentur apud episcopum, in cuius territorio aut ipse manere, aut factum scelus esse videtur. Omnem vero facultatem ipsorum, si filios habuerint, qui tamen non sint scelerum eorum participes, tueantur, atque gubernent, reddituri quum redierint rei domino dominave rationem. Si certe filii legitimi defuerint, aliis parentibus ita iudex facultatem eorum custodiam committat, qualiter quum redierint de rebus suis ratio illis reddatur. Sin autem nullus de proximis fuerit, iudex ipse curam habeat, qualiter et cuncta gubernet atque conservet, et de iisdem postea rationem reddat.

XIV. — Flavius gloriosus Recesvintus Rex.

Vt homicidam cunctis liceat accusare.

Si homicidam nullus accuset, iudex mox ut facti crimen agoverint, licentiam habeat corripere criminosum,

ut pœnam reus accipiat quam meretur. Nec enim propter accusatoris absentiam, aut aliquid fortasse conlidium sceleris debet vindicta differri; sed tam uxor mortem mariti, vel si quid noxium ab alio forte pertulerit, quam etiam maritus si simile aliquid uxorem pati contigerit, licitum habebit inquirere, et iuxta qualitatem criminis legaliter ulciscendum insistere. Ita ut si manente adversus reum tali intentione, maritus et uxor vitam finierint, et imperfectam causam reliquerint, eorum filii seu propinqui, quibus ad capiendam hæreditatem legitima successio competit, accusare reum, vel homicidam, ac sicut parentes facere poterant, instante prosequi habeant potestatem. Nec enim dignum est parentum aut propinquorum habere facultatem, si non reus vel homicida debitam sententiam condemnationis excipiat. Quod si iudex admonitus huius rei vindex esse desiterit, et dilatans accusantes ad regiam cognitionem ex hoc querela pervenerit, sciat se pro mortuo quem vindicare noluit, medietatem homicidii, hoc est, CCL. solidos petenti esse daturum. Facultates sane eius, qui pro suo est scelere puniendus, non antea cuiquam usurpare conceditur, nisi per iudicium prius ultionis ex lege sententia detur.

XV. — Flavius Cintasvintus Rex.

Quod et proximis et extraneis homicidam conceditur accusare.

Quum cæterorum criminum reos pœnas semper oportet excipere quas merentur, nefas esse putandum est, homicidas umquam indemnes reliquere, quos seriori magis condecet atrocitate puniri. Ne ergo possit evadere homicida quod fecit, aut aliquis scelus eius præsumat forsitan excusando celare, primo proximis occisi datur licentia accusandi: quod si iidem proximi adquirendam defuncti mortem, aut tepidi fuerint, aut forte distulerint, tunc accusandi homicidam, tam omnibus generaliter aliis parentibus, quam exteris, aditum pandimus. Ita ut qui homicidam fraudulenter excusare conatus fuerit, vel defendere, commodum quod propterea fuerit consequutus, in duplum compellatur accusatori persolvere. Nam homicidii reus numquam potest esse securus, quum contra eum accusationem deferre nulli penitus licentia denegetur.

XVI. — Flavius Cindasvintus Rex.

Si homicida ad ecclesiam confugiat.

Non sumus immemores, de homicidis hactenus atque maleficis diversas quidem legum sententias præcessisse, et iuxta qualitatem sceleris pœnas esse propositas, quas unusquisque eorum merebatur excipere. Tamen quia nequitia huius auctores, quanto in malis amplius prompti sunt, tanto ad evadendum supplicium occasiones sæpe præterdunt, ac se plerumque basilicarum Dei defensionum committunt, qui contra divinum præceptum scelera perpetrare non metuunt: ideoque quia numquam debet hoc scelus inultum relinqui, quod et vitam perimit, et quorundam mentes ad deterius frequenter impellit, hoc omne per ævum mansurum damus edictum, ut quemcumque homicidam seu maleficum lex puniri præcipit, et præterea qui ex suo disposito, vel malæ voluntatis ad sensu tale nefas committit, nulla hunc occasio, nullaque umquam ab hac sententia potestas excuset; sed etiam si contigerit eum ad altare sanctum fortasse confugere, non quidem præsumat eum absque consulto sacerdotis persequutor eius abstrahere. Consulto tamen sacerdote, ac reddito sacramento, ne eumdem sceleratum publica mortis pœna condemnet, sacerdos eum sua intentione ab altare repellat, et extra chorum proiciat; et sic ille, qui eum persequitur, comprehendat: cui ab ecclesia eiecto non alias mortales inferat pœnas, sed omnem oculorum eius visionem extinguat, aut in potestate parentum vel eorum, cuius propinquus occisus fuerit, contradendus est. Et excepto mortis periculo, quidquid de eo facere voluerint, licentiam habeant: quatenus dum malorum

pravitas conspiciat constituta sibi supplicia præterire non posse, vel metu saltim territus a malis abstineat, quem malæ voluntatis intentio ad illicitum facinus sponte sæpe præcipitat.

XVII. — Flavius Cindasvintus Rex.

De parricidis et eorum rebus.

Dum nullum homicidium voluntate commissum nostris legibus relinquatur inultum, et illum magis oportet mortem excipere, qui consanguinitate proximum præsumperit occidere: proinde hoc omne per ævum promulgamus edictum, ut quicumque parricidium fecerit, hoc est, patrem aut matrem, seu fratrem aut sororem, vel quemcumque sibi propinquum ex proposito vel intentione pravæ voluntatis occiderit, confestim comprehensus a iudice eadem morte puniatur, qua ipse alium punire præsumpsit. Ita ut seu vir, sive mulier sit qui parricidii crimen admiserit, si filios non habuerit, omnis parricidæ hæreditas ad hæredes propinquos occisi pertineat. Si vero filios de alio coniugio habuerit, medietas facultatis eius filiis occisi proficiat, et medietas filiis parricidæ: si tamen in scelere patris aut matris conscii non fuerint adprobati: nam si conscios eos scelus parentum habuerit, omnis parricidæ hæreditas filiis occisi proficiat. Quod si neque parricida, neque occisus filios reliquerint, tunc omnem facultatem parricidæ parentes occisi, aut propinqui sibi in omnibus vindicabunt, vel proximi, qui mortem eius ulciscendam instituerint, iuri suo applicare non dubitent.

XVIII. — Antiqua.

De his qui proximos sanguinis sui occiderint.

Si patrem filium, aut pater filium, seu maritum uxorem, aut uxor maritum, aut mater filiam, aut filia matrem, aut frater fratrem, aut soror sororem, aut gener socerum, aut socer generum, vel nuris socrum, aut socrum nurum, vel quemcumque consanguinitate sibi proximum, aut suo generi copulatum occiderit, morte damnetur. Quod si propter hoc homicida ad ecclesiam, vel ad al-

taria sacra confugerit, in potestate parentum vel propinquorum occisi tradendus est, ut salva tantum anima, quidquid de eo facere voluerint, habeant potestatem. Omnem vero substantiam suam hæredibus occisi iuxta legis superioris ordinem iubemus addici, aut etiam fisco, si hæredes proximos occisus non reliquerit, sociari. Nam homicida, nec facultatibus suis liberatus utetur, etiam si pœnam mortis evadere mereatur.

XIX. — Si a proximo sanguinis casu proximus occidatur.

Si pater filium, aut mater filiam, aut filius patrem, aut frater fratrem, aut quemlibet sibi propinquum gravibus coactus iniuriis, aut dum repugnat, occiderit, et hoc idoneis testibus, quibus merito fides possit adhiberi, apud iudicem potuerit adprobare, quod parricidium dum propriam vitam tuetur admiserit, securus abscedat, nec ullum vitæ periculum, aut dispendia facultatum, vel tormenta formidet: illa vero discretione servata, quæ in cunctis casibus est de homicidiis constituta.

XX. — Flavius Recesvintus Rex.

Si servus servum casibus præscriptis occidat.

Si cunctis superscriptis casibus, servus servum occidisse detegitur, omnem compositionis summam, quæ de casu tali est occasione taxata, servi dominus ex medietate domino servi persolvat. Quod si pro eo satisfactore contemnat, servum sine dubio tradat.

XXI. — Antiqua.

De his qui animas suas perituro necaverint aut occiderint.

Si quis quolibet casu videat se oppressum, aut sciendo veritatem se necaverit, aut periurasse detegitur; dum hæc iudex agnoverit, addicetur, et centum flagella suscipiat, et ad testimonium notam infamiae incurrat, et postea ei testificare non liceat. Et sicut superiori lege de falsariis continetur, insistente iudice, quartam partem facultatis suæ illi consignandam, cui fraudem perituro moliri conatus est.

LIBER VII.

DE FURTIS ET FALLACIIS.

I. TITVLVS.

DE INDICIBVS FVRTI.

I. De indice, et his quæ indicari dicuntur. — II. Non credendum indicanti servo, nisi cum domini testimonio. — III. Si index furti sit conscius. — IV. De mercede indicis. — V. Si innocens in quocumque crimine accusetur ab indice.

I. — De indice, et his quæ indicari dicuntur.

Iudex reum, qui accusatur, antea non torqueat, quam ille, qui acusat, si indicem præsentare noluerit, se per placitum trium testium roboratione firmatum ea conditione constringat, ut si is qui accusatus est manifestis indicis innocens comprobatur, ipse pœnam, quam alii intendit, excipiat: et tamen postquam innocentia patuerit accusati, accusator a iudice distringatur, et pro agnoscenda rei veritate indicem præsentet invitus: quem si præsentare nequiverit, saltim qui sit ex nomine manifestet, ut districtus a iudice, vera convincat esse ea quæ indicavit. Quod si eum nec ipse iudex per alicuius potentis defensionem, aut patrocinium seu metum regie potestatis discussioni suæ præsentare non potuerit, ad re-

T. I.

giam id cognitionem, si propere est, deferre procuret: si autem longe est, episcopo vel duci renuntiet, ut eorum maior auctoritas hunc iudicio faciat præsentari. Quod si neglexerit nuntiare, de propria indicis facultate omne, quod perit, iussu principis, vel episcopi atque iudicis querelanti restituatur. Iudex autem si non potuerit probare quod indicavit, pro omni satisfactione teneatur obnoxius. Quod si rerum causa grandis est, si ingenuus est cum infamio hoc novemcuplam, servus vero sexcuplam compositionem exolvat, et centum insuper flagella idem servus suscipiat. Quod si idem ingenuus unde componat non habuerit, et ei quem infamare tentavit, et ei cui mentitus est, pariter serviturus tradatur. Servus vero si compositionem pro se exolvere non potuerit, aut si noluerit pro eo satisfacere dominus, servum pro reatu tradere non moretur.

II. — Non credendum indicanti servo, nisi cum domini testimonio.

Si servus sine conscientia domini sui aliquid indicaverit, aliter ei non credatur, nisi dominus pro persona servi testimonio suo dixerit esse credendum, de honestate mentis eius preferens testimonium verum.